

glèssia n'é pis *servida* ---», doc. del S. XII de l'alt Cardener (PPujol, *DocVgUrg* IV).

En llatí, d'acord amb el seu sentit originari, *servire* fou sempre intransitiu, i aquest és el caràcter que conserva encara, sobretot en la nostra llengua medieval: «Nostre Sr. --- dix: —*Vade retro, Satanas!* Déu el Seignor deu om adorar e *ad él* solament *servir*», *Hom.*, 6r18. «Li fo viñares, en durment, que ell cantàs la missa, e que sent Miquel e sent Gabriel *li servissen*», «a tantes creatures nos fa *servir*», *ali servia* 'el servia a taula', Lluïl (*Blanq*, *NCL* II, 19.1; I, 202.21; *Merav* III, 80). «Los hòmens rusticals *ad* aquella ídola *servien*, e sòtz un arbre que era deïcat a Na Diana, alcunes honors, axí co ls gentils, els li fayen», *Vides de S. Rosselloneses*, 10r2 «Que lexàs als Pisans solament lo castel de Càyler, que'l teng<u>ssen per él, e que *li n servissen*» a. 1324 (Finke, *Acta Ar* III, 463).

I així encara després de 1400: «l'aygua --- ha-la feta clara, per ço que *li servescam* clarament per honor sua», i «*serviam* a Déu» (Imp. 4) StVicentF (*Serm* 20 I, 112.6; vol. inèdit Harrison, f° 30v6f.). I és que, en el S. XIII, fins i tot es troba en el sentit ben llatí, pregnant, 'ser útil a algú', però sempre en construcció intr.: «Ton amic amaràs / can lo bé'l lausaràs [li alabaràs allò que té o que fa de bo'], / mas mils *li serviràs* / quan lo mal li diràs [li diràs els torts en què incorre']», Cerverí (*Maldit*, v. 507).

Tanmateix en els escriptors d'aqueixa època el més corrent és que també el construeixin com a tr., i que en ells es trobi en totes dues formes. Ja hem vist que en Lluïl és molt sovint intr., però també l'hi trobem transitivament «*servir* Déu», «viure és per *servir* Déu», «un bon hom ortolà se era donat a *servir* aquells sants hòmens» (*Blanq*, I, 274.8; *Merav* III, 82; I, 101).

En Cerverí el metre assegura casos de totes dues construccions: «*servir* deu hom a Déu primerament», «après deu hom *servir* a tota gent», i alhora, en el mateix poema està assegurada la construcció tr.: «e car le Reys *ser* Déu, dic-l' a present / *servén* d'onor ---», «car Déus à fait tot quant és ne anc fon / e *ser* sos *ser*<f>s e aucís Faraon», 36/35, vv. 17, 25, 23, 19. En el *L. de les Dones* d'Eiximenis, sovint intr.: «Déu ne son *servey* no volen ayals arreus en dona qui *li servescan*», «*servir* ferm e leyalment a Déu» (cap. 237, 220, f° 160v2, 155v1), però també hi ha *serveix* Déu dos cops a la col. 157v2, casos tots en què coincideixen les dues tradicions mss (A, I); i més amunt, en aquesta columna, també trobem un cas on A porta *serveix* a Déu contra *servex* Déu I.

En realitat ja hem vist supra dos casos dels Ss XI i XII on el verb va en participi passiu, ço que suposa construcció transitiva; i, en efecte, també el trobem en actiu transitiu en alguns textos, des de mj. S. XIII: «que us percaetz com puxatz *servir* la cort» en una missiva al bisbe d'Urgell del seu procurador, el riba-gorçà B. de Lliri, a. 1251 (PPujol, *DocVgUrg*, 16.28). «Tu l'as *servit* axí com l'anemic», «per *servir* l'anemic», Reixac (*Questa*, dos cops, p. 51, on l'original fr. també porta *servi son anemi*).

En català antic *servir* apareix bastant amb el signi-

ficat de 'merèixer', que tingueren també els seus derivats *perservir* i *deservir*, cosa que es retroba en l'oc. i fr. medievals, i que d'aquest va passar a l'anglès, on en lloc de desaparèixer, com en francès després de l'E. Mj., ha quedat fins avui *deserve* com a expressió normal de la idea. «Li aportà una bella copa d'argent plena de diners, per ço que no penjàs un seu fill, qui havia *servida* mort», Lluïl (*Merav*, *NCL* I, 150); «li demanà co avia él *servit* turment de morir», *VidesR*, 132v2 (trad. «unde hoc mortis supplicium meruisse»); «Lo faré penjar com a layre. —Senyor, a Déu sia grahit, / com conexets que u ha *servit*», «tot hom se deu gardar / que no deu a altre mal cercar, / si doncs no l'ey ha bé *servit* / a ell o altra son amic», *Set Savis* (vv. 445, 3228, i de nou v. 535) «Nos ha comandat que --- vos donem la mort, de què nosaltres som ben dolents, com bé entenem, senyora, que vós no la havets *servida*», i llavors, en la combinació *mal servir*, el sentit és 'ser culpable': «bé sabets que jo no he *mal servit*, ne feta falla per què meresca mort», *Filla de Contastí* (*NCL* XLVIII, 70, 88) (cf. *mal merr* id., *malvrent* 'culpable').

Va seguir essent usat fins més tard, per més que llavors el veiem acompanyat de *merèixer* (com si aquest fes d'aclariment d'un ús que ja s'anava antiquant): «les penes que hauran *servit* o merexeran e sdevenidor» Val. 1460 (Gual C, *Congr. Hist Cor Ar* IV, 492). Encara que absent del tot en *AlcM* és un sentit molt freqüent en tot el català medieval, encara en Jo. Martorell: en oferir-li el títol de comte: «yo per res no'l pendria ni l'acceptaria, per dues rahons: la primera, per yo no haver-vos-ho *servit*, car tan poc temps ha que yo só en servey de la Alteza V. que no merite tan gran premi» (Ag II, 275).

Com he anticipat és un ús comú amb l'oc. ant. (i el fr. ant.): «Mercés! / çujàs vos, sénher, qu'eu preses / aras aissi la vostra rauba? / Ço non seria res mas rauba / s'eu enaisí ar la prendia / si tot avan no la *servia* / —Sén<h>er, si us plas, vos la penrés / e ja del *servir* non pensés / quar ben la m'avés ja *servida*», *Flamenca*, vv. 3292, 3295 (i de nou v. 5937, on per cert la traducció francesa dels publicadors Lavaud i Nelli demostra que no enteni en aquest valor del mot). També en el *Libre de Sidrac* (Rayn. v, 213) i algun de *deservir* Rayn. III, 571). En castellà antic això és més excepcional, per bé que en la n. 4 de *SERVIR* (*DECH*) cito un ex. del *Conde Lucanor* i un altre del *Quixot*, on té part d'aquest sentit i del de 'premiar'; n'hi ha algun mes: «*servir* la merced y beneficios que le había hecho», Garcilaso, *A Flor*, 2.5, «*servir* a Dios el beneficio», Rivadeneira (*Tribul*, 213).

Es parla sovint d'una substantivació de l'infinitiu *servir*, per la qual es convertiria en sinònim de 'servei'; l'*AlcM* li dedica tota l'acc. § 6, amb tres exemples, tots tres dolents: l'atribuït a Lluïl és de la part perduda del *Blanq*, on no tenim més que el text valencià del S. XVI, que cap filòleg no hauria de citar mai, perquè és una obra absolutament deturpada en llengua arbitrària; en el tercer (*Tirant de Galba*) *servirs* no és més que la coneguda ultracorrecció de *-rs* en lloc de *-s*